



№ 40 (489)
Кастрычнік 2013 года



Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Ушанаванне: **А. Грымаць**,
імя якога носіць школа –
стар. 2

Новы праект: **М.К. Агінскі** –
беларуска-французскія повязі –
стар. 3

Памяць: **рускі прафесар**
узгадавала беларусаў –
стар. 4



25 кастрычніка –
Марцін,
свята млынароў

Млын у мястэчку Гальшаны Ашмянскага раёна

Фота Алеся САЧАНКІ

На тым тыдні...

✓ **15 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі **выстаўку «Прысвячаем маці»**. Выстаўка – сумесны праект з мастаком Аляксеем Кузьмічом, аўтарам унікальнай калекцыі карцінаў з выяваю Мадонны-жанчыны-маці. Дапаўняюць выстаўку экспанаты і асабістыя дакументы Герояў Сацыялістычнай Працы Е. Карачан, Р. Казловай, дэлегаткі VIII Надзвычайнага з'езда Саветаў, які зацвердзіў Канстытуцыю СССР 1936 г., С. Рачок і інш. Эмацыйным акцэнтам выстаўкі сталі фотаздымкі, асабістыя лісты і вершы беларускіх паэтаў Еўдакіі Лось і актрысы Аляксандры Клімавай да сваіх сыноў (гэтыя дакументы прадастаўленыя з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва).

✓ **16 кастрычніка** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылося адкрыццё **персанальнай выстаўкі «Колер 2013»** беларускай мастачкі па тэкстылі Маргарыты Шчамялёвай. Сучасны беларускі габелен спалучае ў сабе нацыянальную традыцыю і досвед айчынай і сусветнай культуры. Экспазіцыя выстаўкі «Колер 2013» наглядна дэманструе гэтую сувязь: традыцыі народнага ткацтва і сучасныя тэндэнцыі. Габелены М. Шчамялёвай ствараюць пластычнае асяроддзе, правакуюць асацыятыўнае мысленне. Так, працы аўтара падпарадкоўваюцца ўжо не толькі правілаў жывапісу і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, але і становяцца часткай трактоўкі экспазіцыйнай прасторы.

Выстаўка будзе працаваць да 3 лістапада.

✓ **16 кастрычніка** ў рамках музейнага праекта «Літаратурнае падарожжа» Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Саюз пісьменнікаў Беларусі правялі сумеснае **выязное мерапрыемства па мясцінах, звязаных з жыццём і творчасцю выдатнага сына зямлі беларускай Францішка Багушэвіча**.

Праект «Літаратурнае падарожжа» дзейнічае ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры з 2012 года. На гэты раз – наведванне мясцінаў, звязаных з жыццём і творчасцю вядомых пісьменнікаў, сустрэчы з жыхарамі



Праца М. Шчамялёвай

розных рэгіёнаў дзеля папулярызавання беларускага мастацкага слова, а таксама адлюстраванне ролі падарожжаў у жыцці творчага чалавека.

Герой новага «Літаратурнага падарожжа» – Францішак Багушэвіч – знакавая постаць у гісторыі беларускай літаратуры. Ён першым узяўся на абарону адвечнай праўды простага люду, яго права гаварыць і пісаць на роднай мове і сцвердзіў гэтыя права сваёй творчасцю.

✓ **17 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прэзентавалі **«Баркалабаўскі летапіс: з мінулага ў будучае»** (факсімільнае выданне ўнікальнага помніка беларускага летапісання).

Выданне складаецца з дзвюх кніг, якія ўключаюць факсімільнае ўзнаўленне ўнікальнага беларускага летапісу, транслітараваны тэкст рукапіснага помніка і матэрыялы яго гісторыка-культурнага даследавання.

Баркалабаўскі летапіс з'яўляецца найкаштоўным помнікам беларускай культуры, адным з найбольш поўных і насычаных звесткамі летапісных зводаў, што распаўсюджваюць пра мінулае нашага краю і беларускага народа. Яго факсімільнае выданне будзе карысным для даследчыкаў айчынай гісторыі, кніжнай культуры, беларускай мовы, рэлігіі, а таксама для тых, хто цікавіцца беларускай кніжнай спадчынай.

✓ **17 кастрычніка** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **паэтычна-музычная імпрэза, прымеркаваная да 95-годдзя напісання Песняром пер-**

шай рэдакцыі паэмы «Сымон-музыка».

На вечарыне прагучалі выступленні малодшага сына Якуба Коласа Міхася Міцкевіча, вядомага дыктара Алега Вінярскага, прадставілі ўрыўкі са спектакля «Сымон-музыка» Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы (рэжысёр Мікалай Пінігін).

✓ **19 кастрычніка** ў Свята-Елісавецкім манастыры (Мінск) прайшоў **X фестываль праваслаўных песнапенняў «Державный глас»**. Фестываль праводзіцца двойчы на год (у першую суботу пасля Вялікадня і Пакроваў Найсвятой Багародзіцы). За тры гады ў манастыры выступілі больш за 10 калектываў з Беларусі і замежжа.

Сёлета ў свяце бралі ўдзел народная харавая капэла «Раніца» (Мінск), народная харавая капэла БНТУ (Мінск), народны артыст Беларусі Віктар Манаеў і паэтэса Алена Наследышава (Мінск), царкоўны хор «Опленац» (Сербія), хор Харкаўскай духоўнай семінарыі (Украіна).
Падрабязней чытайце на стар. 6.



Выступае арганізатар фестывалю
манахіня Іюліянія



Педагог, вучоны, чалавек — Адам Грымаць

Сёлета 17 кастрычніка адзначыў бы сваё 75-годдзе Адам Грымаць, вядомы навукоўца, педагог і наш паважаны зямляк. На жаль, трынаццаць гадоў таму ён пайшоў з жыцця. Але і сёння яго не забывае педагогічная грамадскасць, былыя студэнты, землякі. Ушанаванне памяці А. Грымаця адбылося ў Беларускім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя Максіма Танка на кафедры педагогікі, дзе ён быў загадчыкам.



А. Грымаць

Ільянская сярэдняя школа, якая з 2004 года носіць імя А.А. Грымаця, прысвяціла юбілею слаўнага земляка шэраг мерапрыемстваў. Мы, экскурсаводы музея «Ільянскія далягляды», запрасілі вучняў пачатковых класаў у музей на экскурсіі, дзе яшчэ раз нагадалі біяграфію знакамітага вучонага і адказалі на пытанні найбольш цікаўных слухачоў.

Да юбілею Адама Антонавіча школьнае выдавецтва выпусціла брашуру, з якой можна даведацца пра жыццёвы і навуковы шлях вучонага. «Колішнія студэнты з павагай і цеплынёю ўспамінаюць свайго былога выкладчыка, яго прыязную ўсмешку, цікавыя лекцыі, адсутнасць фанабэрыстасці, беспамылковае ўменне адразу ўбачыць адораных студэнтаў», —



гаворыцца пра Адама Антонавіча ў кнізе. Тут жа прыведзеныя вытрымкі з яго навуковых працаў. Вось дзве цытаты: «Выкарыстанне народнай педагогікі — важная ўмова адраджэння нацыянальнай самасвядомасці, невычэрпная крыніца педагогічных ідэй, у аснове якой — культ чалавека, культ высокай маральнасці прыгажосці» і «Што б ты ні хацеў сказаць: падзякаваць чалавеку або папрасіць прабачэння, шчыра зрабіць гэта можна толькі на роднай мове».

У школе на працягу тыдня працуе выстаўка «Адам Антонавіч Грымаць — педагог, вучоны, чалавек», дзе размешчаныя навуковыя даследаванні нашага земляка, фатаграфіі з сямейнага альбома, кнігі, выдадзеныя сумесна з іншымі аўтарамі, верш Міколы Кутаса «Адаму Грымацю».

Старэйшыя вучні рыхтуюць сустрэчу з аднакласнікамі, землякамі, былымі студэнтамі прафесара. Адзін з яго аднакласнікаў адзначыў, што нягледзячы на высокую рэгаліі пасады, якія займаў Адам Антонавіч (дырэктар школы, дэкан факультэта павышэння кваліфікацыі работнікаў адукацыі, прарэктар па вучэбнай рабоце МДПІ імя А.М. Горкага, загадчык кафедры педагогікі БДПУ, заслужаны работнік адукацыі Беларусі), ён заўсёды заставаўся адкрытым, спагадлівым і чулым чалавекам, заўсёды гатовым прыйсці на дапамогу.

Урэшце, усім сваім жыццём і дзейнасцю Адам Антонавіч сцвярджаў вечную ісціну: самае галоўнае ў чалавеку — чалавечнасць. Нездарма наш зямляк М. Кутас сказаў у сваім вершы-прысвячэнні: «... трэба навучыцца мудра жыць, каб стаць урэшце проста чалавекам».

Кацярына ЧАРАПОК,
экскурсавод музея «Ільянскія далягляды»
Ільянскай сярэдняй школы імя А.А. Грымаця,
Вілейскі раён

Свята памяці, міру і надзеі

Напрыканцы верасня Касцюковіцкі раён адзначаў 70-годдзе вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гэтая значная і памятная падзея адначасова напоўненая радасцю адваяванай свабоды і смуткам страцітай. І хоць час няўмольна і мчыцца наперад, усё далей адлучаючы нас ад падзеяў Вялікай Айчыннай, але памяць людская не зможа іх забыць.

У рамках акцыі «Дарогамі вайны» 27 верасня адбыўся аўтапрабег, у якім прынялі ўдзел больш за 20 аўтамабіляў Касцюковіцкага і Клімавіцкага раёнаў. Спачатку святочная калона прайшла праз аграгарадок Сялецкае. Удзельнікі акцыі, сярод якіх былі ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, сустрэліся з мясцовымі жыхарамі і вучнямі школ, усклалі кветкі і гірлянду да вайсковага пахавання.

Наступным пунктам аўтапрабегу было вайсковае пахаванне ў вёсцы Бялынкавічы. Настаўнікі школы арганізавалі для дзяцей мітынг, прысвечаны святу вызвалення раёна. Ад ветэранаў выступіла Марыя Аляксандраўна Чэраднічэнка, якая пранікнёна звярнулася да дзяцей з заветам берагчы родную зямлю.

Далей аўтакалона рушыла ва ўрочышча «Баравец» (усклалі кветкі да брацкай магілы). Фінішам сталі парк і «Алея Герояў» у горадзе, дзе ўдзельнікі сумесна з прадстаўнікамі працоўных калектываў далучыліся да ўрачыстасцяў.

28 верасня адбыліся асноўныя святкаванні, прысвечаныя 70-годдзю вызвалення Касцюковіччыны.

Шматлікія калонны працоўных калектываў, навучэнцы і госці з суседніх раёнаў прымалі ўдзел ва ўрачыстым мерапрыемстве, якое пачалося з адкрыцця брацкай магілы пасля рэканструкцыі. У цырымоніі прыняў удзел намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкама В. Малашка, які адрававаў жыхарам раёна шчырыя і цёплыя словы віншавання. Імпрэза суправаджалася элементамі тэатралізаванай пастаноўкі і тэматычнымі нумарамі мастацкай самадзейнасці. Хвілінай маўчання ўшанавалі памяць загінулых у вайне 1941–1945 гадоў, і толькі тры пранізлівыя зброевыя залпы, быццам рэха з далёкага мінулага, надарвалі навіслую над акругай мірную цішыню.

Прадоўжылася святкаванне на цэнтральнай плошчы. Асноўныя імпрэзы разгварваліся на сцэне амфітэатра: артысты імпрэзы горада і раёна падрыхтавалі выдатны тэматычны канцэрт, у якім прынялі ўдзел лепшыя спевакі, танцоры,

народныя і фальклорныя калектывы.

Нечаканасцю для прысутных стаў мотапрабег байкераў. Можа, камусьці мірны рокат матораў нагадаў жудасны роў танкаў у захопленым горадзе. Але ў гэты святочны дзень амаль усе байкеры і матацыклісты горада на сваіх сталёвых «мустангах», трымаючы сцягі Рэспублікі Беларусь, Магілёўскай вобласці і Касцюковіцкага раёна, прыехалі дружнай калонай, каб павіншаваць ветэранаў і ўсіх зямлякоў з Днём вызвалення.

На сцэне амфітэатра адбываліся паказальныя выступленні юных спартсменаў, а на футбольным полі праходзілі спаборніцтвы. Увечары для гараджанаў праспявалі сталічныя артысты. Кульмінацыяй імпрэзы стаў працяглы і прыгожы феерверк.

Наталля
ДРОБЫШАВА,
кіраўнік народнага
аматарскага аб'яднання
«Літаратурная гасцёўня
"Крынічка"»
г. Касцюковічы
Фота
Людмілы
СМАЛЯКОВАЙ



Удакладненне

У мінулым нумары нашай газеты змешчаны артыкул супрацоўніцы Карэліцкага раённага краязнаўчага музея Святланы Кошур «Светлы шлях» пра ўраджэнку раёна Людмілу Дзянькевіч. На жаль, па тэхнічных прычынах у публікацыю закралася памылка. Прапануем чытачам аўтарскі варыянт пачатку артыкула:

«Да Дня беларускага пісьменства і Дня ведаў у Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі была створаная выстаўка «Светлы шлях». Так называўся адзін з фільмаў, у якім знялася зорка кінематографа 1930-х гадоў — Любоў Арлова. Фільмы, у якіх іграла актрыса, і сёння захоўваюць прыцягальную сілу. Гэтымі фільмамі захапляліся розныя пака-

ленні глядачоў. Тая роля, якія Любоў Арлова сыграла ў кіно, яна прысвяціла сваёй галоўнай тэме ў мастацтве — таленту жанчыны і яе праву на самасцвярджэнне.

Лёс нашай зямлячкі Людмілы Дзянькевіч чымсьці нагадвае лёс герані фільма «Светлы шлях» — простая сялянская дзяўчына дзякуючы сваёй працавітасці і мэтанакіраванасці змагла рэалізаваць сябе ў такой складанай справе, як кінамастацтва. Прафесія, якую выбрала дзяўчына, часцей выбіраюць мужчыны, але Людміла Дзянькевіч даказала, што яна — свой чалавек у гэтай справе. Наша зямлячка стала ўкраінскім кінарэжысёрам і выдатнікам кінематографіі СССР.»

Просім прабачэння ў чытачоў і аўтара публікацыі.



Ёлетняй восенню ў Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Францы адбылася рабочая сустрэча кіраўнікоў і партнёраў Маладзечанскага Мясцовага дабрачыннага фонду «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага» з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Беларусі ў Францыі, пастаянным прадстаўніком нашай краіны ў ЮНЕСКА Паўлам Латушкам. Асноўная тэма сустрэчы – падрыхтоўка да святкавання 250-годдзя з дня нараджэння М.К. Агінскага. Гэтая дата будзе ўключаная ў Календар памятных датаў ЮНЕСКА: на 191-й сесіі Выканаўчага савета ЮНЕСКА прапанова ўжо атрымала падтрымку.

Беларуская дэлегацыя прапанавала шэраг праектаў, накіраваных на пашырэнне прысутнасці нашай культуры ў Францыі і свеце, а таксама на ўмацаванне беларуска-французскіх культурных сувязяў. Паводле словаў сусветнага Праўлення вышэй названага фонду Уладзіміра Сівухі, «цяпер усё робіцца для таго, каб 2015 год увайшоў у гісторыю музычнай культуры Еўропы XXI стагоддзя як год музыкі М.К. Агінскага. Пачалася падрыхтоўка праекта гастрольнага турне, які прадугледжвае выступленне музычных калектываў Маладзечанскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М.К. Агінскага ў еўрапейскіх гарадах, у тым ліку ў Парыжы – у Штаб-кватэры ЮНЕСКА».

Мяркуецца, што выніковы гала-канцэрт адбудзецца

Беларусь – Францыя: нараджэнне новых праектаў

Да 250-годдзя з дня нараджэння Міхала Клеафаса Агінскага

ў Маладзечне, які збярэ творчыя калектывы з многіх еўрапейскіх краінаў. Праект пройдзе пад эгідай ЮНЕСКА і пры падтрымцы дыпламатычных прадстаўніцтваў Беларусі ў краінах Еўропы. Асабліва сьць мерапрыемства заключаецца ў тым, што ў кожнай краіне да ўдзелу ў канцэртнай праграме будуць прыцягвацца мясцовыя калектывы і выканаўцы, наладжваючы

тым самым творчае ўзаемадзеянне, якое з'яўляецца неабходным элементам развіцця сацыяльна-культурнага дыялогу паміж нашай краінай і Еўрапейскім Саюзам.

Таксама П. Латушкам падтрыманая ідэя распаўсюду турыстычнага маршруту «Беларусь ў Парыжы». Цяпер члены аддзела гісторыі, турызму і краязнаўства фонду

«Спадчына М.К. Агінскага» пад кіраўніцтвам Валерыя Бурэня працуюць над адпаведнай праграмай. «Беларусы пакінулі бяспечны след у гісторыі і культуры Парыжа, і мы павінны выкарыстоўваць гэта для развіцця культурнага турызму», – адзначыў ён. Вывучаючы парызскі перыяд творчасці М.К. Агінскага, ён сабраў шмат матэрыялаў пра вядомых беларусаў,

якія ўзбагацілі сваім талентам культурную прастору Францыі. І гэта не дзіўна, бо тут жылі і працавалі Адам Міцкевіч, Валенцій Ваньковіч, Ігнат Дамейка, Аляксандр Ходзька, Восіп Цадкін. Менавіта ў Парыжы Марк Шагал напісаў свае лепшыя творы: «Я і мая вёска», «Аўтапартрэт з сямю пальцамі», «Скрышач», «Парыж праз акно» і іншыя. На парызскі перыяд прыйшоўся пік творчай актыўнасці і незвычайнага натхнення Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, Надзеі Хадасевіч-Лежэ, выбітных мастакоў Парызскай школы. У французскай сталіцы з ініцыятывы Юльіана Нямцэвіча створаная Польшкая бібліятэка, Леанард Ходзька – сакратар Міхала Клеафаса Агінскага – апублікаваў творы А. Міцкевіча, І. Красінскага, выдаў 125 тамоў дакументаў па гісторыі Польшчы, Беларусі і Украіны, Леў Бакст па запрашэнні Сяргея Дзягілева працаваў дэкаратарам знакамітых «Рускіх сезонаў у Парыжы», стварыў эскізы касцюмаў і дэкарацыяў для балетаў «Клеапатра», «Шахеразада», «Дафніс і Хлоя» і многіх іншых, Напалеон Орда напісаў «Граматыку польскай мовы для французскага», выдаў «Альбом твораў польскіх кампазітараў», стварыў мноства музычных твораў.

Праекты вышэй названых праграмаў будуць прадстаўлены ў Міністэрства замежных спраў і Міністэрства культуры нашай краіны.



Сустрэча з Паслом Рэспублікі Беларусь П. Латушкам

Павел САПОЦЬКА

Працяг размовы

Геаграфічныя рэаліі тапаніміі тыпу ПЕЛІКА, ПЕЛЬ

У нумары 26 «Краязнаўчай газеты» за ліпень гэтага года ў цудоўным артыкуле пра «памяць стагоддзяў у беларускіх тапонімах» перакладчыка Якуба Лапаткі ўпамінаецца і назва мясціны Пеліка на Расоншчыне. Для аўтара паходжанне і этымалогія тапоніма засталася таямніцай. На жаль, ён не апісаў, што гэта за мясціна. Між тым тып і фізіка-геаграфічная характарыстыка аб'екта тапаніміі адыгрывае галоўную ролю пры вызначэнні этымалогіі.

Найперш пашукаем аналагічныя тапонімы на тэрыторыі нашай краіны. А іх багата. Гэта і населеныя пункты, і назвы ўрочышчаў. Сярод іх выдзяляюцца назвы балотаў, і асабліва тарфяных. Ёсць цудоўная крыніца для тапанімічных даследаванняў – апісанне тарфяных радовішчаў БССР 1955 года. Адтуль возьмем спіс назваў балотаў, аналагаў (з былым адміністрацыйным падзелам): Апеліца (Лепельскі раён); Гачайская Пель, Запелямі, Стаўпельскае (Васілевіцкі раён), Харупель (Клецкі

раён); Пелле (Капаткевіцкі раён); Вялікая Пель, Дубоўская Пель, Малая Пель (Хойніцкі раён); Пелева (Чачэрскі раён).

Адсюль выцякае магчымае сэнсавое значэнне асновы ПЕЛЬ як «тарфяное балота». Пацвярджэннем этымалогіі з'яўляецца літоўскі многазначны тэрмін PELKE «балота, тарфянік, багна, мокры луг, лужына». Балцкае паходжанне гідраніміі гэтага тыпу прызнавалі класікі тапанімічнай навукі ад А. Качубінскага, А. Пагодзіна, К. Буга да нашага В. Жучкевіча. Даследаваннем падобнай тапаніміі на тэрыторыі БССР займаўся і Н. Талстой (1967). У яго беларускае ПЕЛЬКА «палонка», на Гомельшчыне ПЕЛ «чыстае, не парослае лесам і кустамі балота», ПЕЛА «нізкае, мокрае месца ў лесе, парослае травой ці мохам», «нізкі, незаараны ўчастак поля, дзе стаіць вада», «больш сухое месца на балоце».

У «Мікратапаніміі Беларусі» (1974) прыведзена мноства падобных мікратапонімаў. Пеліка – лес каля в. Навасёлкі Бярэзінскага раёна. Пеля – «поле і лес, пасека» ў Старадарожскім раёне. Пеляка – «пустое поле» непадалёк в. Рудня Астравітая Чэрвеньскага раёна. Пеля

ляхі – «урочышча, пасека» ў Старадарожскім раёне. Пялекі – «урочышча, лес» каля в. Старыя Смільгіні Воранаўскага раёна.

Аналагічныя назвы маюць і водныя аб'екты, якія знаходзяцца на забалочанай мясцовасці. Сярод іх возера Палік (Пелік) у Барысаўскім раёне, возера Пеліканы ў Браслаўскім раёне ў басейне Дрысвяты, рака Пеляка – левы прыток Струны басейна Віліі, рака Пеляса – прыток Котры басейна Нёмана, рака Пела – правы прыток Віліі басейна Нёмана. Другаснымі, утворанымі ад назваў балот і водных аб'ектаў, з'яўляюцца назвы населеных пунктаў, сярод іх: Пелека Смалявіцкага, Пелюкі Дзяржынскага, Пеляўцы Шчучынскага, Пелькаўшчына Іўеўскага, Пеляса Воранаўскага, Пелішча Камянецкага, Пеляка Пастаўскага, Пялікі Шаркаўшчынскага раёнаў і іншыя.

Нельга не звярнуць увагу на шырокую распаўсюджанасць тапаніміі на ПЕЛ-, у тым ліку на поўдні краіны, што сведчыць аб яе прыналежнасці да пласка старажытнаеўрапейскай тапаніміі. Магчымыя і больш старажытныя сувязі, бо за межамі дзяржавы падобная гідранімія сустракаецца таксама. У Рэспуб-

ліцы Комі ёсць рака Пела, яе назва выводзіцца з мовы комі як «крывая, звілістая». А на Урале ў Чэбаркульскім раёне цячэ рака Пель. Ёсць рака Пеля і ў Горкаўскай вобласці Расіі. Яе супастаўляюць з мардоўскай асновай ПЕЛЬ «палова», але гэта супастаўленне для гідронімаў мала падыходзіць. У Кіраўскай вобласці адзначаны выраз «вада пеліць» у значэнні «вада круціцца». А вось яшчэ прыклады з карэльскай гідраніміі: Пелегі, Пеледа, Пелено, Пелесем, Пелечь, Пелусозеро, Пелюга. А самы дзіўны роднасны гідронім адшукаўся ў басейне Верхняй Абі на тэрыторыі Ханты-Мансійскай Аўтаномнай Акругі – гэта назва ракі Пехгыш-Пелік-Игол.

З улікам лінгвістычнай стратыграфіі можна ўказаць і на прамежкавае асновы ПЕЛ- паміж ПЕС- і ПЕТ-, якія маюць звычайна «воднае» значэнне. Прыкладамі першай групы з'яўляюцца гідронімы Опса, Опсас, Песенка, Песна, Пестуніца, Псавец, Псёл, Псіжа, Псуя. У «Слоўніку народных геаграфічных тэрмінаў» Э. Мурзаева ПЕС «нізіна, плоская западзіна». Прыклады гідраніміі на ПЕТ-: рэкі Пет, Петас, Петенейка і Птань у басейне Акі; Пето, Петя-ярві, Петя-йоки ў Карэліі; Пета-оя – прыток возера Анежскага; рака Пет на Верхняй Волзе; ручай Петь – прыток ракі Вялікай; рака Петьяха ў Мары-Эл; рэкі Гнилопять і Чернопеть у Еўрапейскай частцы РФ; Чарпеціца, Прыпяць, Піч у Беларусі.

Раіса АЎЧЫННІКАВА



Адраджэнне спадчыны роду фон Гутэн-Чапскіх

8 кастрычніка ў Музеі гісторыі горада Мінска адбыўся круглы стол на тэму «Роля роду Гутэн-Чапскіх у гісторыі Беларусі: адраджэнне спадчыны». Арганізатарамі выступілі Мясцовы гісторыка-культурны фонд «Ляліва», грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і Мінскі сталічны саюз прадпрыемальнікаў і працадаўцаў.

Нагадаем чытачам «Краязнаўчай газеты», што ў маі гэтага года ўжо быў праведзены круглы стол у Прылуках (пра што пісала газета), дзе месціцца сядзіба знакамітага графскага роду фон Гутэн-Чапскіх. Прадстаўнікі роду зрабілі неацэнны ўнёсак у эканамічнае, культурнае і грамадскае развіццё краіны, асабліва Ян Караль Аляксандр фон



А. Бутэвіч, У. Гілеп, І. Гардзіеўскі

Гутэн-Чапскі, дзякуючы якому ў Мінску быў пабудаваны гарадскі тэатр (цяпер Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), бровар (ААТ «Піўзавод Аліварыя»). Тады ж, у маі, была падпісаная рэзалюцыя, згодна з якой вось ужо на працягу некалькіх месяцаў ідзе праца. На пасяджэнні ў Мінску абмяркоўваліся пытанні, звязаныя з усталяваннем памятнага знака Яну Каралю Аляксандру фон Гутэн-Чапскаму ў беларускай сталіцы, рэканструкцыяй Прылуцкага палацава-паркавага комплексу, а таксама аб супрацоўніцтве з замежнымі ўстановамі культуры, інш.

Пад час круглага стала прагучала шмат цікавых прапановаў: дырэктар фонду «Ляліва» Іван Гардзіеўскі выступіў з ідэяй арганізаваць турыстычны клас-тар і аднавіць у Прылуках знакамітую «конку», старшыня грамадскай назіральнай камісіі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь Анатоль Бутэвіч – стварыць Галерэю кіраўнікоў

горада Мінска, гісторык Анатоль Валахановіч – надаць імя Каралю фон Гутэн-Чапскага адной з мінскіх вуліцаў, старшыня Мінскага сталічнага саюза прадпрыемальнікаў і працадаўцаў Уладзімір Карагін – заснаваць узнагароду імя Гутэн-Чапскага, яго намеснік Уладзімір Сівуха – распрацаваць шэраг краязнаўчых маршрутаў.

Таксама быў створаны Грамадскі савет па ўшанаванні памяці Гутэн-Чапскіх. Яго арганізатарамі сталі Мясцовы гісторыка-культурны фонд «Ляліва», Беларускі і Мінскі саюзы прадпрыемальнікаў і працадаўцаў, грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры». У склад савета ўвайшлі прадстаўнікі грамадскіх арганізацыяў, дзяржаўных органаў, бізнес-структураў, кіраўнікі ўстановаў культуры, журналісты. Старшыней савета абраны Уладзімір Гілеп.

Павел
САПОЦЬКА,
фота аўтара



А. Валахановіч, У. Карагін, У. Сівуха

З вокладкі гэтай кнігі глядзіць жанчына. Не зразумець адразу, што ў яе вачах – упэўненасць ці летуценнасць. Альбо гэта ўсмішка кранула вусны ў той момант, калі фатограф быў гатовы націснуць затвор, і яна сіліцца не расмяяцца, застацца сур'ёзнай, спакойнай, стрыманай...

Гэтая жанчына – Ефрасіння Андрэева, вядомы педагог і навукоўца. Ураджанка Сібіры, яна больш за паўстагоддзя пражыла ў Беларусі разам са сваім мужам Леанідам Лычом і пайшла з жыцця 11 чэрвеня 2011 года. Лішне задавацца пытаннем, ці адчувала Ефрасіння Георгіеўна сваю прыналежнасць да беларускага народа, пра гэта кажа ўжо назва кнігі ўспамінаў, напісанай яе мужам, – «Рускі прафесар на ніве беларускага нацыянальнага адраджэння».

Але спачатку – кароткая перадгісторыя. Леанід Міхайлавіч пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай ва Уфе, дзе вучыўся ў Башкірскім дзяржаўным педагогічным інстытуце імя К.А. Ціхамірава. У хуткім часе яны разам прыехалі ў Беларусь, дзе і пачалася іх супольная праца.

Цікавым выглядае пытанне, заданае Ефрасінняй Георгіеўнай мужу ў канцы 1960-х гадоў, неўзабаве пасля пераезду. Тады яна з натуральным здзіўленнем спытала, чаму беларуская мова амаль не выкарыстоўваецца чыноўнікамі ды

Лёс, прысвечаны Беларусі

педагогамі. На гэта Леанід Міхайлавіч, як ён сам піша, з упэўненасцю адказаў (тады яшчэ на чысцюкай рускай), што неабходна ўжываць шырока распаўсюджаную на тэрыторыі тады яшчэ зусім не былога Савецкага Саюза рускую мову, «поскольку камунізм не за горами». Відавочна, выкарыстанне рускай мовы мусіла наблізіць яго надыход. Жонка рэзонна заўважыла, што час будаўніцтва камунізму можа быць даўжэйшым, чым гэта ўяўляецца. І што тады застанеца беларусам, у якіх не будзе ні мовы сваёй, ні нацыянальнай культуры? Гэтае пытанне сталася амаль рытарычным, а адказ даволі хутка дало само жыццё.

Неўзабаве Ефрасіння Георгіеўна, якая працавала ў галіне адукацыі, адчула неабходнасць вырашэння праблемы, якой потым яна прысвяціць не адзін дзясятка гадоў, – як ва ўмовах татальнай русіфікацыі таго часу (зрэшты, чаму толькі таго?) выхаваць дзяцей у любові да беларускай мовы. Цяжка сказаць, ці было перашкодай тое, што ад пачатку жанчына не валодала ёю і прыклала шмат намаганняў, каб загаварыць па-бе-

ларуску. Прынамсі, сама яна прайшла шлях, па якім, напэўна, спадзявалася правесці

адчування, на жаль, бракуе многім генетычным беларусам.

Леанід Міхайлавіч Лыч узгадвае, як у 1989 годзе ў часопісе «Нёман» з'явіўся артыкул Е. Андрэевай «Беларускі язык: взгляд русского». Публікацыя выклікала шмат водгукаў – як з боку беларускай інтэлігенцыі, так і ад землякоў аўтаркі, якія жылі ў Беларусі. Хтосьці з іх ухваліў працу Ефрасінні Георгіеўны, а нехта назваў гэта здрадай рускаму народу. Відавочна, гэтая так званая здрада стала яшчэ адной, чарговай прысягай на вернасць беларускаму народу, дзяцей якога жанчына вучыла, ці нават проста прывучала размаўляць на сваёй мове. І сама вучылася таксама.

З незвычайнай цеплынёю піша Л. Лыч пра тое, як авалодвала яго жонка беларускай мовай. Да гэтага яна прыйшла не проста і не хутка. А муж – адначасова настаўнік, папечнік, дарадца – заўважаў кожны яе нясмелы ці няўпэўнены крок. І заўсёды быў побач. «Ледзь стрымліваюся ад слёз, калі чуў пер-



і маладое пакаленне беларусаў. Што ж гэта – павага да краіны, дзе Ефрасіння Георгіеўна жыла большую частку свайго жыцця, ці проста адчуванне, што трэба, неабходна рабіць менавіта зараз хоць нешта для гэтай краіны і для гэтай мовы? Калі так, то гэтага

шыя жончыны тэлефонныя беларускамоўныя размовы», – піша Леанід Міхайлавіч.

Так паступова і складваецца кніга. Не зусім дакладна будзе сказаць, што яна – толькі пра Ефрасінню Георгіеўну. Піша Л. Лыч і пра сябе таксама, і гэта натуральна – бо, як кажа Біблія, «будуць двое адной плоцю», і ці быў бы магчымым расповед пра Е. Андрэеву без згадак пра яе мужа. Расповед Леаніда Міхайлавіча – гэта адна частка кнігі, другую ж складаюць некалькі артыкулаў Е. Андрэевай ды ўспаміны яе калегаў, у якіх раскрываецца яшчэ адна грань яе характару і яе жыцця.

І няхай даруюць мне педагогі ды навукоўцы, якія будуць чытаць гэтую кнігу, – але яна не толькі аб праблемах моўнага выхавання дзяцей ды аб стане беларускай адукацыі. Гэта кніга пра каханне. Такое, што за паўстагоддзя з лішнім не змянілася, не стала звычайнай, як часам здараецца. І нават з сыходам аднаго чалавека яно не знікла. Магчыма, яно ўвогуле не знікае ніколі, а працягваецца нават там, за апошняй мяжой – таму што, як усе мы ведаем, «любоў ніколі не мінаецца». І кніга ўспамінаў Л. Лыча стала яшчэ адным ягоным «кахаю», сказаным жонцы.

Ніна
КАЗЛЕНА



(Заканчэнне.
Пачатак у № 39)

Але не варта зацыклівацца на праблемах карэктуры, калі ў кнізе ёсць рэальныя вартасці.

Мала хто паверыць, але мемуарная літаратура можа прасвятліць нават сучасныя блуканні культурніцкіх грантаў па розных незразумелых структурах. Прыкладам, ці была тады якая ініцыятыва кшталту «Будзьма тутэйшымі», каб пад гучнае балбатанне пра нейкую адметнасць беларускай культуры праводзіць камерцыйныя канцэрты ўсялякага недабеларускага зместу, рэкламуючы іх у сваіх сайтах? Аж вось чытаем у Зоські Верас: «Стварылі часовы Беларускі нацыянальны камітэт. Што ён рабіў? Канкрэтна нічога. Паседжанні, гутаркі, нарады, спрэчкі...». І хоць апекаваліся нават такой «беларускай» справай аўтарытэтных асоб кшталту Рамана Скірмунта, Магдалены Радзівіл (гэта ж яна фінансавала выданне кнігі Максіма Багдановіча «Вянок»), але дагледзець за ўсімі не выпадала. Хоць і пільнасць была нецяперашняя. Напрыклад, чытаем далей: «У Беларускай вайскавай радзе быў адзін паручнік... Альховік. Вось ён захацеў скарыстаць зацікаўленне беларушчынай Радзівіліхі. Пайшоў да яе і атрымаў у падарунак – лакараваныя боцікі! За гэта яго судзілі таварыскім судом і з Вайскавай рады выкінулі...». Мо таму й вялікі Багдановіч застаўся ў спадчыну нашчадкам, што пільнасць і сумленнасць неяк жыла. А што «будзьма чакаць» ад сучасных дзеячаў: мо' грандыёзныя помнікі прадстаўнікам «местной культуры» кшталту «Детидетей», «Ляпис Трубецкой», «Drum Extasy», каб канчаткова пераканаць увесь свет, што ніякіх крывічоў-ліцвінаў і духу ўжо не засталося ў Беларусі. Як спяваў Зміцер Бартосік, «Тут Беларусь, тут Русь пахне, але даўно ўжо не Белай».

І ўсё ж успаміны Зоські Верас супакойваюць у апоры на біблейскія ісціны, што ўсё будзе добра: тагачасныя хапугі наеліся, а мы памятаем Максіма Багдановіча, Алеся Гаруна, Францішка Багушэвіча, Янку Купалу, Браніслава Тарашкевіча... Як пісаў укладальнік гэтага эпісталалярыя паэт Міхась Скобла, сапраўднай беларускай культура ціхмана назапашвае магутны творчы патэнцыял, як балотны агонь: яго не відаць, але дай кісларод – вухне так, што мала не падасца. Той жа магутны том Зоські Верас хто з вас, дарагія сучаснікі, чытаў пры жыцці ейным? 100 гадоў пражыла, а першыя асэнсаванні толькі пасля смерці.

Але не трэба думаць, што аўтарка мужа нясе ў памяці старыя «дразгі», бо нясе яна проста праўду, каб мы маглі адэкватна асэнсаваць гук эпохі, адчуць ейную мелодыю, скласці далейшую гармонію. Дагэтуль, напрыклад, бытуюць розныя стаўленні да асобы знакамітай Паўліны Мядзёлкі, якой вялікі Купала прысвяціў п'есу «Паўлінка», дзе яна й ролю галоўную сыграла. Знаёмчыся з эпісталалярнымі тамамі Ларысы Геніюш і Зоські

Сведчыць Зоська Верас

Зоська Верас «Я помню ўсё», Гродна/Вroclaw, 2013, «Гарадзенская бібліятэка»

Верас (з абедзвюма перапісвалася легендарная Паўлінка), чытач мае шанц разгарнуць дух эпохі, які сумленых людзей рабіў нібыта хлусамі, здраднікамі, а яны проста рабілі тое, што надавалася, дзеля беларускай культуры. Зоська Верас сведчыць: «У адным з лістоў Ванда Лёсікава пісала мне: “П. Мядзёлка піша ўспаміны, баюся, ізноў

мова, у Косьцевіча (так у аўтара – «КГ») наадварот: жонка навучылася добра гаварыць па-беларуску і гаварыла мовай мужа доўга пасля, як ён загінуў».

Яшчэ адна згадка да вобраза Ларысы Геніюш. Чытаючы ўласнае ліставанне вялікай паэткі, мы памятаем і факты сямейных праблемаў, ростань з сынам Юркам (док-



Лявон Луцкевіч (крайні злева), Уладзімір Содаль (крайні справа) і іх калегі ў гасцях у Зоські Верас

трэба будзе перажываць, душа перавярнецца ад яе характарыстык». Піша, што Тамаша Грыба (свайго пазнейшага мужа), яна пазнала ў 1918 годзе, а сапраўды абое былі на з'ездзе 25–27 сакавіка 1917. Ужо няпраўда. Хоча адмежавацца ад некаторых падзеяў (і я не я). Мой сын кажа: «Раз Масква друкуе, то ўжо там не ўсё чыста». Можна, і так». Цяпер можна пісаць пра Тамаша Грыба, пра Васіля Захарку – першых кіраўнікоў незалежнай Беларусі. У часы БССР, калі ў прэсе не было й анігадкі пра БНР, нехта вымудраўся хоць захаваць імёны незалежніцкіх дзеячаў (ну, скажам, спосабам «маленькіх тэхнічных недакладнасцяў»), дык няўжо трэба папракаць тых, хто йшоў сваёй дарогай. Хто сёння смелы, дык дайце слухны каментар памылкам, удакладніце факты... І насамрэч радуе, што Зоська Верас, ведаючы розныя адзнакі нейчага чыну, не мяняла свайго стаўлення да сімвалічных асобаў айчыннай культуры. Ужо праз месяц яна піша з Вільні на Гродзеншчыну: «Учора мела зноў ліст ад П. Мядзёлкі. Прыемна мне. Гэта – як голас з маладых гадоў. Абяцае летам прыехаць».

Унікальныя факты ў гэтай эпісталалярнай прозе да біяграфіі Макара Краўцова (Касцевіча), аўтара ваяцкага гімна «Мы выйдзем шчыльнымі радамі»: «Як і некаторыя іншыя беларусы (пасол Ф. Ярэмч, бугалтар І. Біндзюк), ён быў жанаты з варшавянкай. Але ў той час, калі ў сем'ях пасла й бухгалтара запанавала польская

тарама, паэтам), праблемы з ім, але толькі Зоська Верас у допісах іншым дапамагае дапоўніць гэтую мазаіку: «Аб тым, што др. Ю. Геніюш быў паранены, я ўжо ведала ад Ларысы Антонаўны. Бедная яна – як мусіць непакоіцца і нервавацца». А каментар дае канкрэтыку: «Лекара-педыятра Ю. Геніюша параніў нажом бацька адной з пацыентак, якая памерла пасля аперацыі». Во сюжэты!

Эліза Ажэшка – сусветная знакамітасць, класік польскай літаратуры. Зоські Верас, калі жыла ў Гродне, выпала быць і на пахаванні ў атрадзе гімназічнае аховы, дый сярод сваякоў былі сяброўкі славутай пісьменніцы: «Сваячка маёй гродзенскай бабулі (Колярова) расказвала, куды і чаго з Э. Ажэшкай хадзіла, што запісвалі. А бабуля, як я мела 8–9 гадоў, усё расказвала мне, каб ведала, як пісьменнікі працуюць». Дык вось шмат пра што гаворыць факт шкадавання, што пры жыцці Ажэшкі маладыя беларусы не парупіліся асабіста адведаць яе: «Цяжка сабе выбачыць такую няўвагу. Відаць, замала ведалі аб ейных сувязях, напрыклад, з Ф. Багушэвічам».

У 1973 годзе згадвае Зоська Верас нарыс Васіля Якавенкі «Акно на плошчу» ў часопісе «Полымя», дзе яе хвалюе надта змрочны вобраз польскай дэфензівы ў творы. Ведала б яна тады ягоны ж раман «Пакутны век», дзе той вобраз зноў не схематычна вясёлкавы або змрочны, але перакладу геніяльнага рамана на польскую мову зашкодзіў. Дый

сама яна сведчыць факты «польскай дабрыні» зусім не паводле схемаў палітычнага партнёрства: «Летам 1974 С.М. Новік-Пяюн праходзіў некалькі аперацый на разбітай у Калдычаве сківіцы», а Калдычавы – гэта польская турма непадалёк Баранавічаў 1930-х гадоў. Відаць, усё ж не надта шляхетна ставілася дэфензіва да беларускіх паэтаў-пенсінікаў, пра што й Якавенка пісаў.

У лісце да гродзенскага гісторыка медыцыны Ф. Ігнатовіча, пісаным яшчэ ў савецкі час, Зоська Верас красамоўна выяўляе свой зусім не савецкі характар: «А вось у справе рэвалюцыйнай работы, то я тут “цёмная”. Мая сцежка была іншая: асвета, прырода... Аб рэвалюцыйнай працы ў Гродне нічога ніколі не чула».

Захоўваючы піетэт да традыцыйных святаў (Каляды, Вялікдзень, Купалле, Задушкі), Зоська Верас міжволі пакінула й згадкі пра траскучыя «апшчэственна-паліцічаскія празднікі»: «Люблю атрымліваць лісты. Лістамі і жыву. Гэта мая сувязь з людзьмі... Набралася да 1 мая шмат лістоў-віншаванняў. Трэба хоць некалькімі словамі падзякаваць. Паміж іншым, сама нікога не віншавала з 1 мая – палянілася», – піша яна ў 1980 годзе паэтцы Дануце Бічэль.

Дый увогуле, эканамічны савецкі рай, пра які ўсё яшчэ «мараць пенсіянеры ў тралейбусы», Зоська Верас засведчыла не менш выразна за Ларысу Геніюш у многу рэцензаваных раней «Лістах з Зэльвы» («Краязнаўчая газета» №№ 32–33 за 2012). Напрыклад, жыхарка Вільні ў ліпені 1980 года (часы брэжнеўшчыны, калі папяровых грошай стала больш за тавар у перадавых савецкіх рэспубліках, а камунізм, абяцаны Хрушчовым, так і не прыйшоў) піша ўсё той жа Дануце Бічэль: «...хацелася б вам намагчы. У нас мяса валовае ёсць кожны дзень, апроч суботы і нядзелі... бо ў вольныя дні прыязджае маса калгаснікаў, нават з Беларусі, і ўсё выкупляюць. Цяпер дбаюць, каб сваім мясцовым хапіла». А хто ж яшчэ напіша праўду пра «дружбу і ўзаемавыручку братніх рэспублік СССР»?

Хоць многія зайздросцяць светламу мысленню старой аўтаркі ў экстрэмальных умовах, не абмінулі кнігу й пакуты старасці. 7 верасня 1986 года яна піша аднаму з кіраўнікоў гродзенскай «Паходні» Міколу Таранду: «Можна, яшчэ што хацелі б перафатаграфіраваць? Спяшаюся ўсім падзяліцца, бо вось-вось 94 гады стукне, і няведама, што далей будзе... Як і вы ўсе з “Паходні”, нашыя гурткоўскія нашчадкі, так і мы (ГГБМ пачатку 1900-х), ствараючы гурток, былі амаль дзеці...».

Мы былі дзецьмі, а цяпер? Апошні ліст кнігі датаваны ліпенем 1989-га, за 2 гады да векавога юбілею: «Шмат не напішу, не магу, – піша яна ў Латвію мастаку Вячку Целешу. – Мусі, гады з'елі мае вочы, ледзь бачу. Чытаць не магу зусім, ужо 9 месяцаў не брала кнігі ў рукі...» Але... «Усяго вам добрага! Заўсёды зычлівая Людвіка Войцікава».

Вітаўт МАРТЫНЕНКА



«Усклікайце Госпаду, уся зямля»

Менавіта гэтымі словамі з Псалтыра найбольш дакладна атрымаецца расказаць пра X фестываль праваслаўных песнапенняў «Державный глас», які адбыўся 19 кастрычніка ў мінскім Свята-Елісавецкім манастыры.



Харавая капэла «Раніца»

І словы пра «ўсю зямлю» – зусім не перабольшванне. За час правядзення фестывалю яго ўдзельнікамі былі не толькі беларускія харавыя калектывы, але і хары з Украіны, Расіі і Сербіі. Гэтым разам гасцямі мерапрыемства сталі царкоўны хор «Опленац» з сербскага горада Тапола пад кіраўніцтвам Марыі Раконяц і хор Харкаўскай духоўнай семінарыі (рэгент протаіерэй Фёдар Васкабойнікаў). Таксама ў фестывалі ўдзельнічалі Народная харавая капэла БНТУ (кіраўнік Алена Ісайкіна) з праграмай царкоўных песнапенняў і Народная харавая капэла «Раніца» Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, рэгентам якой з'яўляецца Віктар Масленікаў. Удзел у імпрэзе ўзялі і акцёр Віктар Манаеў ды паэтка Алена Наследышава з адмысловай паэтычнай праграмай.

Можа выклікаць здзіўленне тое, што разам сабраліся зусім розныя калектывы – свецкія і царкоўныя хары, прафесійныя і аматарскія. Да прыкладу, толькі некаторыя з удзельнікаў

хору «Опленац» прафесійна займаюцца музыкой. Калі ён быў створаны, харысты літаральна за некалькі месяцаў навучыліся спяваць Літургію і сталі ўдзельнічаць у царкоўных службах. Але гэта толькі тлумачыць пазіцыю арганізатараў фестывалю, адной з якіх з'яўляецца манахія Свята-Елісавецкага манастыра Іюліянія.

«Державный глас» – зусім не конкурс з абавязковымі пераможцамі. Калі ўжо на тое, даволі складана зямным суддзям вырашаць, хто лепей праслаўляе Бога. Ды і спевы гучалі розныя – «Святы Боже» Ісаі Сербіна, «Тебе поем» мітрапаліта Іларыёна Алфеева, «Едино-

родный Сыне» Сяргея Рахманінава, «Верую» Пятра Чайкоўскага, беларуская народная песня «Купалінка» ў апрацоўцы Яўгена Рэўтовіча, а таксама беларускія і ўкраінскія калядныя спевы «Прынясі Ты, Божа» (Вольга Вараб'ёва) і «Добры вечір тобі» (апрацоўка про-

таіерэя Фёдара Васкабойнікава). Выканаўцы – хто сцішаны і стрыманы, хто крыху ўсхваляваны – выходзілі наперад, заміралі нерухомымі шэрагамі. Адно імгненне слухалі цішыню пад купалам храма – і спявалі...

Зрэшты, як заўважыла пасля фестывалю М. Раконяц, нягледзячы на ўсе адрозненні паміж спевамі і выканаўцамі, «нас яднае любоў». Вялікай Божай ласкай назвала яна магчымасць прыехаць у Беларусь і ўзяць удзел у фестывалі.

На заканчэнне варта будзе толькі ўзгадаць словы В. Масленікава, які выказаў думку ці спадзяванне, што менавіта праслаўленне Бога можа стаць нашай нацыянальнай ідэяй і з'яднаць Беларусь. Адна з істотных яе вартасцяў палягае ў тым, што гэтая нацыянальная ідэя будзе запатрабаванай не толькі ў зямным, але і ў нябесным жыцці беларусаў.

*Ніна КАЗЛЕНА
Фота аўтара*



Хор «Опленац» з Сербіі

Беларуская школа СКУЛЬПТУРЫ

З вялікім задавальненнем і прыемнасцю прачытаў і перачытваю, перагортаю эстэтычна аздобленыя старонкі выдадзенай у 2011 годзе кнігі Івана Арцімовіча «Беларуская школа скульптуры» пад крыкам «Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў». Рэцэнзенты выдання доктар мастацтвазнаўства В. Жук, кандыдат мастацтвазнаўства Б. Лазука, навуковы рэдактар – М. Баразна.

Анатацыя сведчыць, што ў кнізе разглядаецца сучасны стан і гісторыя беларускай творча-педагагічнай школы скульптуры, аналізуюцца асноўныя гістарычныя вехі яе развіцця ў XX стагоддзі. Гэтая праца вызначаецца вялікім аб'ёмам і паўнатаю ахопу матэрыялу, які багата ілюстраваны ўнікальнымі здымкамі. Ёсць тэкст і панглійску, што робіць яго даступным для замежных чытачоў. Сюды варта было б дадаць, што такое карпатлівае даследаванне ўпершыню здзейсненае на кафедры скульптуры акадэміі мастацтваў. Змест кнігі складаецца з традыцыйных уводзінаў, раздзелаў, падраздзелаў, заключэння і бібліяграфіі.

Ва ўводзінах даследчык засяроджвае ўвагу на інавацыйнасці працы мастака, непаўторнасці кожнага яго мастацкага вобраза. У працэсе даследавання аўтар прыходзіць да высноваў: «Большасць знаходак у выяўленчым мастацтве папярэдніх эпох вырасталі на спелым, устойлівым фундаменце традыцыі»; «акадэмічная традыцыя ў беларускім мастацтве і беларуская скульптура стала фундаментам нацыянальнай мастацкай школы». Звярта-

ецца ўвага на тое, што апошнім часам значна вырасла цікаўнасць грамадства да мастацтва скульптуры, да манументальнай пластыкі. Падкрэсліваецца стварэнне традыцыі і школы, якая сфармавала ўнікальныя нацыянальныя рысы беларускай скульптуры, якія сёння адрозніваюць яе ад іншых мастацкіх школ.

Паставіўшы задачу: «на прыкладзе творчых прац скульптараў, педагогаў, студэнтаў паспрабаваць вызначыць гэтыя рысы, зразумець ролю педагога ў фармаванні асобы скульптара», аўтар бліскуча спраўляецца з яе рашэннем. У раздзеле «Гісторыя беларускай школы скульптуры ў XX стагоддзі» І. Арцімовіч раскрывае сутнасць стварэння і фармавання сучаснай адукацыйнай сістэмы падрыхтоўкі мастака-скульптара ў нашай краіне ад сярэдняга да вышэйшага звяна. Галоўную ролю ў гэтым пытанні ўзяла на сябе Беларуская акадэмія мастацтваў, дзякуючы якой ужо змянілася некалькі пакаленняў педагогаў мастакоў-скульптараў. Даследуючы гісторыю беларускай школы, аўтар робіць гістарычныя экскурсы: у Санкт-Пецярбургскую акадэмію мастацтваў, у Віленскі ўніверсітэт з кафедрай жывапісу, графікі і аддзяленнем скульптуры, робіць акцэнт на Віленскую рыса-

вальную школу, поўны курс якой да 1912 года закончылі 193 мастакі, сярод якіх былі і беларускія.

Гапраўдны пад'ём мастацтва Беларусі пачаўся ў 1920-я гады, што звязана з «феноменам мастацкага Віцебска», дзе жылі і працавалі сусветназвестныя стваральнікі «новай» школы мастацтваў К. Малевіч, М. Шагал, Л. Лісіцкі, В. Ярмаля, Д. Якерсон і інш. У працэсе станаўлення школы высвятляецца станаўчая роля плана «манументальнай прапаганды», які дапускаў сінтэз мастацтваў: архітэктуры, скульптуры, жывапісу, графікі, манументальна-ўжытковага мастацтва і стымуляваў іх развіццё. Свой унёсак у гэты працэс зрабіў Віцебскі тэхнікум, адкуль выйшлі жывапісцы і скульптары (З. Азгур, А. Бембель, А. Глебаў, А. Арлоў, А. Жараў, А. Курачкін, Г. Ізмайлаў, С. Селіханаў і інш.).

Асобны раздзел прысвечаны творчай і педагагічнай дзейнасці Міхаіла Керзіна, які па праве лічыцца пачынальнікам беларускай мастацка-педагагічнай школы скульптуры. Засяроджваецца ўвага на творчасці старэйшых беларускіх скульптараў А. Грубэ, А. Бразера і інш. Выснова наступная: «Перыяд 20–40-х гадоў XX ст. для мастацтва беларускай скульптуры

быў перыядам нараджэння нацыянальных рысаў мастацкай школы».

Па абранай даследчыкам тэме праз прызму жыццёвага шляху з паведамленнем вызначальных біяграфічных акцэнтаў, пазіцый і дасягненняў, І. Арцімовіч даследуе і аналізуе педагагічную і творчую дзейнасць загадкаў кафедры А. Бембеля, А. Анікейчыка, У. Слабодчыкава і выкладчыкаў А. Глебава, Г. Мурамцава, А. Арцімовіча, А. Фінскага, С. Ловвіна.

Па дакладнай схеме даследуецца і аналізуецца роля творчых акадэмічных майстэрняў, у першую чаргу скульптуры, і іх кіраўнікоў Заіра Азгура, Льва Гумілёўскага. Засяроджваецца ўвага на ролі педагогаў сярэдняга звяна ў сістэме адукацыі мастака-скульптара Барыса Лазарэвіча, Леаніда Давыдзенкі, Святланы Гарбуновай.

У заключэнні свайго даследавання аўтар канстатуе: «Аналіз адукацыйнага працэсу падрыхтоўкі мастака-скульптара на кафедры скульптуры дазваляе сцвярджаць, што на сённяшні дзень у Беларускай акадэміі мастацтваў сфармаваная сістэма падрыхтоўкі ўніверсальнага спецыяліста-скульптара на аснове рэалістычнай акадэмічнай традыцыі».

Мне асабіста бачыцца, што змястоўнае даследаванне І. Арцімовіча прэтэндуе на кандыдацкую дысертацыю. Для карысці вучэбнай справы гэтую кнігу варта перавыдаць як вучэбны дапаможнік у даступнай масаваму чытачу форме.

*Яўген АДАМОВІЧ,
прафесар*



Рыгор БАРАДУЛІН

Віктар СТРИЖАК

1863 год

*Боб-гарох не малочаны,
На ток не валочаны.
Рэкі крываваыя –
Не малочныя.
Дзе дым,
Дзе туман,
Дзе хіб валожыкаў?*

*Гэта ўжо кульмінацыя
Нечуванага ўціску,
Калі
Гаворыць кулямі нацыя,
Барыкадна
Падклаўшы кулі...*

Памяць

*Над народам,
Над воляй гарбацеў
Двухгаловы арол
Невыносны...
Хто ж ты,
Краю майго*

Каліноўскі

*Воля прагнула
Плечы распраміць.
І зямля мая
Марыла нашча,
Гневам грукала*

Гарыбальдзі?



Развіццё краязнаўчага руху ў БССР

У навуковы краязнаўчы рух выдатны ўклад уносілі выкладчыкі і студэнты БДУ, іншых ВНУ і тэхнікумаў. Актыўна працавала краязнаўчае таварыства пры БДУ пад кіраўніцтвам вядомага гісторыка У. Пічэты. Гэта было першае краязнаўчае таварыства ў ВНУ СССР. Пад час экспедыцыяў і вандровак студэнты збіралі матэрыялы аб прыродзе, па гісторыі і культуры, рыхтаваліся да кіравання краязнаўчай працай. Сакратаром таварыства быў студэнт Мікола Улашчык, які ў пасляваенны час стаў адным з самых знакамітых айчынных крыніцазнаўцаў. У канцы 1930-х гг. у перапынках паміж арыштамі М. Улашчык, пазбаўлены права пражывання ў Беларусі, напісаў успаміны, са старонка якіх праз непаўторны каларыт часу паўсталі клопаты і памкненні студэнцкай моладзі – шчырай, рамантычнай, захопленай марамі дайсці да кожнага куточка роднай зямлі. Першыя пасаджэнні прайшлі ў гарацкіх спрэчках: «што рабіць, як рабіць, каго прымаць у гурток. ... Пасля розных спрэчак, нарадаў было вырашана, што ўзімку, у час заняткаў, будзем працаваць тэарэтычна – вывучаць мэтады, а ўлетку прымемся за практычную працу. Кожны павінен быў узяць на ўчот і апісаць тыя гістарычныя і археалагічныя помнікі, якія знаходзіліся на яго бацькаўшчыне». Прайшоў час, і маладых краязнаўцаў у паходах чакалі адкрыцці: «Дабіраемца ўрэшце да саміх паляшукі. Што яны паляшукі, гэта ўсім цвёрда ведама. Паляшукі – асобны народ, а крыху далей на поўнач, у Мязэвічах, ужо жыве Літва.

– Што, як? Літва?
– Ну да, Літва! Хіба ж вы, вучоны чалавек, ня ведаеце?

Я, вучоны, усё ня ведаў, што тут Літва. Пачынаецца гутарка на гэту тэму, і высвятляецца, што Літвою паляшукі завуць Случчыну і наогул усю Беларусь. Пытаю ў іх пра сучасную Літву, але пра яе паляшукі нічога ня чулі наогул».

Навуковае таварыства па вывучэнні Беларусі пры БДА СГ мела статус асобнай навуковай установы Інбелкульту ў г. Горкі. Краязнаўчы кірунак быў адным з галоўных у яго дзейнасці. У другой палове 1920-х гг. у складзе таварыства было 115 сяброў. Асабліва падкрэслівае краязнаўчы напрамак дзейнасці таварыства склад яго ўдзельнікаў: вучоных, студэнтаў, настаўнікаў, сялянцаў. Самымі актыўнымі краязнаўцамі былі прафесары П. Салаўёў, Ф. Лунгергаўзен, М. Ганчарык. Яны ўдасканальвалі таварыства, наладзілі супрацоўніцтва з Горацкім раённым таварыствам краязнаўства, удзельнічалі ў працы рэгіянальных і ўсебеларускіх краязнаўчых канферэнцыяў. Змястоўны профіль дзейнасці быў звязаны са многімі дысцыплінамі прыродазнаўчага і сельскагаспадарчага комплексаў: глебазнаўствам, геалогіяй, батанікай, раслінаводствам, жывёлагадоўляй і інш. Аб'ектам даследаванняў з'яўляліся розныя тэрыторыі Беларусі, у т.л. Горацкі раён. Вынікі публікаваліся ў зборніках БДА СГ і на старонках часопіса «Наш край». Так, трэці выпуск «Працаў...» таварыства быў прысвечаны апісанню Горацкага раёна. Сябры таварыства выступалі з дакладамі на шматлікіх краязнаўчых канферэнцыях. У 1929 г. гэтае таварыства ўвайшло ў склад Акадэміі навук БССР, а ў 1931 г. пад час структурных перабудоваў у акадэміі яго дзейнасць спынілася.

*Ў чорную браму
Чорнай волі
манаршай.*

*Ды пайшоў
У рыззі і абноскаў
Край
Без боскай парады
У пятлю з Каліноўскім
і «Мужыцкаю
праўдай»...*

*Толькі петлі
загніваюць*

*Дачасна,
Калі памяць народа,
Як пойма...
Толькі подзвіг
За шчасце
Вырастае ў помнік.*

*І ступае гісторыя
важка.*

*А было б
Праз гады невыносна,
Каб казалі:*

– Няважна,

*Хто такі
Каліноўскі.*

Год Каліноўскага

Латышскі скульптар-медальер Яніс Струпуліс у 1976 годзе стварыў медалі, прысвечаныя слаўным сынам беларускага народа, – Янку Купалу, Якубу Коласу і Канстанціну Каліноўскаму. У 1979 годзе ён прадоўжыў працу над упадабанай тэмай і як вынік – з'явілася серыя медалёў «Беларускія гуманісты XVI–XVII стагоддзяў»: «Францыск Скарына» (аверс і рэверс), «Сімяон Полацкі», «Васіль Цяпінскі», «Сымон Будны», «Мялеці Смятрыцкі».

На пачатку надыходнай зімы споўніцца 65 гадоў нашаму даўняму латышскаму сябру. Будзем памятаць пра юбілей і выкажам шчырую ўдзячнасць Янісу, сыну Артура, за яго вялікі ўнёсак ва ўзвышэнне постаці знакамітых дзеячаў на беларускім мацерыку.

*Сяргей
ПАЊЗЬНІК,
старшыня Таварыства
«Беларусь – Латвія»*



Выкладчыкі і навучэнцы некаторых ССНУ, асабліва педагагічных тэхнікумаў, прымалі актыўны ўдзел у краязнаўчай дзейнасці. Адным з асноўных яе кірункаў быў збор жывой мовы насельніцтва асобных рэгіёнаў. Паспяхова праца па зборы слоўнага матэрыялу праводзілі краязнаўчыя гурткі пры мінскім, рагачоўскім і мсціслаўскім педтэхнікумах і Магілёўскім землямерным інстытуце.

У гэтыя гады ў краіне фармавалася сістэма мясцовых газет, органаў раённых камітэтаў Камуністычнай партыі і райсаветаў, прадпрыемстваў і калгасаў, на старонках якіх адлюстроўваліся падзеі мясцовага жыцця, друкаваліся артыкулы краязнаўцаў, змяшчаліся звесткі аб разгортванні краязнаўчага руху. Мясцовыя газеты захавалі значэнне асноўных крыніцаў вывучэння рэгіёнаў.

**Школьнае
краязнаўства**

У фармаванні вучэбна-выхаваўчай дзейнасці савецкай школы краязнаўству адводзілася значная роля. У 1919 г. пры Наркомаце асветы БССР была створаная экскурсійная секцыя. Асобная ўвага надавалася падрыхтоўцы настаўнікаў да арганізацыі краязнаўчых даследаванняў. Менавіта настаўнікі ў гарадах і вёсках былі найбольш актыўнымі ўдзельнікамі краязнаўчага руху, даводзілі ідэі краязнаўства да вучняў і мясцовага насельніцтва. У «Палажэнні аб адзінай працоўнай школе», дэкларацыі «Асноўныя прыныцы адзінай працоўнай школы» акцэнтавалася ўвага на вывучэнні школьнікамі навакольнай прыроды і жыцця роднага краю шляхам удзелу ў даступных даследаваннях (назіранні, экскурсіі і інш.). «Краязнаўчы прыныцы», як пісалі ў той час, знайшоў адлюстраванне ў вучэбных праграмах. У 1926 г. была створаная Школьна-краязнаўчая камісія, у склад якой ад ЦБК увайшлі М. Каспяровіч і Г. Аляксандраў, а пры акруговых раённых краязнаўчых таварыствах – школьна-краязнаўчыя секцыі. У школах ствараліся краязнаўчыя гурткі. Многія з іх працавалі вельмі актыўна, выкарыстоўвалі разнастайныя формы і метады даследавання-збіральніцкай працы. Так, у краязнаўчым гуртку пры Уздзенскай сямі-

годцы Мінскай акругі было 70 сяброў. Вучні збіралі матэрыялы аб паўстанні 1863 г., рэвалюцыйных падзеяў 1905 г. у краі, складалі гістарычныя апісанні вёсак. Вынікі даследаванняў асвятляліся на старонках школьнага рукапіснага часопіса. Гурткоўцы Асіповіцкай чыгуначнай школы стварылі краязнаўчы музей. Школьнае краязнаўства набыло масавы характар. За агульнай колькасці ўдзельнікаў краязнаўчага руху ў БССР 87% складалі настаўнікі і вучні. У пачатку 1930 г. у БССР было 12 школьных краязнаўчых музеяў і 8 краязнаўчых куткоў. На працягу 1920-х гг. у школьных краязнаўчых даследаваннях склаўся комплексны падыход да вывучэння мясцовага жыцця, прыярытэт аддаваўся гісторыка-этнаграфічным і моўным даследаванням.

Але рэпрэсіі і прымусовая пераарыентацыя краязнаўцаў на выкананне непасільных задачаў (даследаванне прыродных рэсурсаў, рацыяналізацыя вытворчасці) дэфармавалі і школьны краязнаўчы рух. Колькасць нізавых краязнаўчых арганізацыяў у школах скарачалася – у 1932 г. іх засталася толькі 46. Але крах грамадскага краязнаўства і рэпрэсіі не маглі цалкам вынішчыць краязнаўчую працу ў школах. У пастанове «Аб мерапрыемствах па разгортванні краязнаўчага руху» ад 1 чэрвеня 1932 г. СНК БССР паставіў задачу ўзмацніць краязнаўчую працу ў школах, разгарнуць падрыхтоўку настаўнікаў-краязнаўцаў праз курсы і канферэнцыі. Былі распрацаваны спецыяльныя праграмы краязнаўчай падрыхтоўкі настаўнікаў, праведзены інструктажы па разгортванні краязнаўчай працы ў шэрагу раёнаў (Койданаўскім, Дубровенскім, Шклоўскім, Аршанскім і інш.). Спецыяльная падрыхтоўка дапамагала настаўнікам авалодаць формамі, метадамі і зместам краязнаўчай працы ў школе. З ліку настаўнікаў выйшла многа вядомых краязнаўцаў. Яны ўзначалілі краязнаўчыя арганізацыі, прымалі ўдзел у краязнаўчых з'ездах і канферэнцыях, праводзілі даследаванні па шырокім коле тэмаў.

Школьнікі далучаліся да актыўнага ўдзелу ў грамадскім жыцці населеных пунктаў і сацыялістычных пераўтварэннях. Краязнаўства выконвала становую ролю ў выхаванні патрыятызму беларускай моладзі.

Валяціна САЊАВА

(Працяг будзе)



Лістапад

1 – Адамчык Вячаслаў Уладзіміравіч (1933, Дзятлаўскі р-н – 2001), пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1980) і Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1988) – 80 гадоў з дня нараджэння.

1 – Даўгяля Дзмітрый Іванавіч (1868, Шумілінскі р-н – 1942), беларускі гісторык, класік беларускай археаграфіі – 145 гадоў з дня нараджэння.

1 – Замоцін Іван Іванавіч (1873, Расія – 1942), беларускі і расійскі літаратуразнаўца, крытык, акадэмік НАН Беларусі, член-карэспандэнт АН СССР – 140 гадоў з дня нараджэння.

1 – Ляшук Вера Якаўлеўна (1933, Брэсцкі р-н), літаратуразнаўца, даследчык беларускай літаратуры і літаратурнага краязнаўства, член-карэспандэнт Беларускай акадэміі адукацыі, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

1 – Пфляўбаўм Яўгенія Эргардаўна (1908, Мінск – 1996), паэтэса, перакладчыца – 105 гадоў з дня нараджэння.

1 – Туміловіч Васіль Мікалаевіч (1953, Кажан-Гарадок), краязнаўца, фалькларыст – 60 гадоў з дня нараджэння.

8 – Ластоўскі Вацлаў Юстынавіч (1883, Глыбоцкі р-н – 1938), вучоны-гісторык, філолаг, этнограф, пісьменнік, публіцыст, літаратуразнаўца, акадэмік НАН Беларусі, член-карэспандэнт Украінскай акадэміі грамадазнаўства ў Празе, грамадска-палітычны дзеяч – 130 гадоў з дня нараджэння.

8 – Міхась Явар (сапр. Міхаіл Андрэевіч Карась; 1903, Мастоўскі р-н – 1933), паэт, удзельнік нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

8 – Сачанка Іван Іванавіч (1938, Хойніцкі р-н), вучоны-гісторык, журналіст, даследчык публіцыстыкі беларускіх пісьменнікаў, лаўрэат прэміі Саюза журналістаў СССР (1980) – 75 гадоў з дня нараджэння.

8 – Урублеўскі Тадэвуш Яўстафавіч (1858, Вільня – 1925), беларускі грамадскі дзеяч, адвакат – 155 гадоў з дня нараджэння.

11 – Ільінскі Аляксандр Канстанцінавіч (1903, Карэліцкі р-н – 1967), народны артыст БССР, народны артыст СССР – 110 гадоў з дня нараджэння.

11 – Сміглецкі Марцін (1563, Украіна – 1618), тэолаг, філосаф, пісьменнік-палеміст, аўтар трактата «Логіка» (1618), які да сярэдзіны XIX ст. лічыўся лепшым падручнікам у Заходняй Еўропе – 450 гадоў з дня нараджэння.

12 – Пупко Апалінары Фларыцыянавіч (1893, Валожынскі р-н – 1984), беларускі майстар разьбы па дрэве, мастак – 120 гадоў з дня нараджэння.

12 – Шпілеўскі Павел Міхайлавіч (1823, Бабруйскі р-н – 1861), беларускі і расійскі этнограф, фалькларыст, пісьменнік, публіцыст, тэатральны крытык, драматург – 190 гадоў з дня нараджэння.

Дакладнасць лініі і думкі

«“Майстры экслібрыса” – серыя пра мастакоў, аўтараў кніжнага знака. Сёння экслібрыс з’яўляецца не толькі знакам уладальніка, але і паўнаватрасным творам выяўленчага мастацтва. Вядомыя мастакі Усходняй Еўропы ўнеслі, магчыма, найбольшы ўклад у развіццё сучаснага экслібрыса. Прэзентацыя іх творчасці – асноўная задача дадзенай серыі», – чытаем на адвароце вокладкі кнігі «Генадзь Вяль» (Кіеў: Выдавецтва Сяргея Брадовіча).

Генадзь Вяль – беларускі мастак, нарадзіўся ў 1958 годзе ў вёсцы Беразоўцы Маладзечанскага раёна. У 1980-м закончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. З 1980 па 2001 год – выкладчык у сярэдняй школе № 10 з архітэктурна-мастацкім ухілам г. Брэста. З 2001 года – выкладчык Брэсцкай дзіцячай мастацкай школы. З 1985 года прымаў удзел у міжнародных выстаўках у Беларусі, Югаславіі, Галандыі, Польшчы, Германіі, Францыі, Італіі і іншых краінах. Працы мастака адзначаны шматлікімі ўзнагародамі на міжнародных конкурсах друкаванай графікі і экслібрыса.

У кнігу ўвайшлі 13 працаў, і яшчэ адзін экслібрыс прадстаўлены на вокладцы. Антычнасць, міфалогія, казачныя і фантастычныя сюжэты – усяму знайшлося месца ў кніжных знаках таленавітага творцы. Алег Судлянкоў

(аўтар уступнага артыкула і ўкладальнік кнігі-альбома) зазначае: «Працы Генадзя Вяля карыстаюцца вялікай увагай у калекцыянераў экслібрысаў і аматараў графікі з-за бліскуча выкананых афортаў з аквацінтай. Па сваёй празрыстасці і тонавых пераходах аквацінце цяжка знайсці суперніка, і Генадзь Вяль, выкарыстоўваючы ўсе даступныя яму тэхнічныя прыёмы, дасягнуў у ёй дасканаласці».

Уражлівыя экслібрысы Г. Вяля пашыраюць прастору ўяўлення пра кніжны знак. Выкананыя на працягу апошніх двух дзесяцігоддзяў, працы майстра адлюстроўваюць шматлікі свет памкненняў чалавека да вандравак у часе і прасторы. За простымі знакамі, выразнымі лініямі бачыцца асацыятыўная сувязь літаратурных сюжэтаў. Г. Вяль уважлівы і да класічнага мастацтва. Экслібрысы часам выяўляюць асаблівае майстэрства творцы ў прачытанні спадчыны мінулых стагоддзяў.

Увага кіеўскага выдаўца засведчыла: творчасць Г. Вяля ў галіне экслібрыса – праява высокай нацыянальнай культуры, развіццё ранейшых слаўных традыцыяў. Застаецца толькі падзякаваць А. Судлянкову і С. Брадовічу за рэалізацыю ўнікальнага кніжнаўчага праекта.

Васіль
СНУСЦІК

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

- Неяк у школе размарозілася паравое ацяпленне. Усе, настаўнікі і вучні, у паліто.
- Адзін дырэктар у касцюме. У яго пытаюцца:
 - Леанід Васільевіч, вам не холадна?
 - Не, я так дрыжаў, што сагрэўся!



Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МОТАЛЬСКІ СТРОЙ – традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення ў Заходнім Палессі. Бытаваў у XIX – I-й пал. XX стст. на невялікай тэрыторыі Іванаўскага раёна (вёскі Моталь, Тышкавічы, Асаўніца).

Аснову летняга касцюма жанчынаў складалі кашуля, спадніца, фартух, гарсэт. Кашулю кроілі з прамымі плечавымі ўстаўкамі, прышытымі па аснове, са шматлікімі складкамі вакол стаячага каўняра. Тыповым прыёмам аздаблення былі звычайныя строчкі, уручную прашытыя чорнай баваўнянай ніткай упоперак стаячага каўняра, манжэты. Спадніца – гладкафарбаваны, бурачковы ці чырвоны андарак або палатнянік з белага кужалю, сабранага па лініі талі на матузок. Фартух кроілі з 4-х полак кужэльнага палатна, якія злучалі дэкаратыўным швом, што дазваляла насіць яго на два бакі. Арнамент натякання вызначаўся дробным малюнкам чырвонага, чырвона-чорнага, блакітна-чырвона-чорнага геаметрычнага або расліннага арнаменту. Гарсэт шылі з чырвонага фабрычнага сукна, з срабрыстай парчы, аздаблялі нашыўкамі тасьмы-галуна,

стужак, пацерак. Гарсэт запраўлялі ў спадніцу і падпяразвалі шырокім бурачкова-чырвоным поясам ручнога пляцення. Галаўны ўбор – моцна накрухмаленая намітка, завітая на каробачку з чапцом, аздабленая кветкамі па баках або паўкругам спераду.



Мотальскі строй. Жанчыны ў летнім адзенні. Вёскі Тышкавічы і Моталь Іванаўскага раёна (1930-я гг.)



Мужчынскае адзенне складалі нагавіцы і кашуля навыпуск, падперазаны шырокім плеченым поясам з кутасамі, галаўны ўбор – саламяны брыль, магерка. Верхняе адзенне – світка, катанка, куртка з чорнага валенага сукна, аздабленая цёмна-сіняй аблямоўкай, з бакавымі клінамі-«вусамі». Прыгожым мастацкім аздабленнем вылучаліся аўчынныя кажухі і паўкажухі.

МОТАЛЬСКІЯ КАЖУХІ – традыцыйнае зімовае народнае адзенне, якое вырабляюць майстры з в. Моталь (Іванаўскі раён). Пашыраюцца з даўніх часоў. Шылі доўгія шчыльныя да стана белыя нядубленыя кажухі з адкладным каўняром. Кроілі з бакавымі клінамі («вусамі»), зашпільвалі на гаплікі. Іх багата аздаблялі рознакаляровай вышыўкай «козлікам», гладдзю, нашыўкамі пярэстага шнура, раменьчыкаў, тканіны (найчасцей блакітнае, чырвонае, зялёнае сукно), пампонамі.

З 1930-х гг. мотальскія кажухі робяць з дубленых аўчынаў, якім надаюць чырвона-цагляныя ці вохрысты колер. Яны кароткія, прамога ці паўпрыталё-



Мотальскі кажух

нага сілуэта, найчасцей са стаячым каўняром і футравай аблямоўкай уздоўж верхняга крыса, па нізу і разрывах кішэняў. Аздабляюць каляровымі раменьчыкамі, працягнутымі праз вузкія надрэзы ўздоўж швоў, а таксама вышыўкай (зялёныя сцяблінкі з кветкамі вышывалі на кішэнях, нізе рукавоў, верхняй прыкаўнернай частцы спінкі).